

SETA

DÖNÜŞEN
SAVAŞLARIN
DEĞİŞEN
ARAÇLARI

ŞİRİN DUYGULU

DÖNÜŞEN SAVAŞLARIN DEĞİŞEN ARAÇLARI

DÖNÜŞEN SAVAŞLARIN DEĞİŞEN ARAÇLARI

STRATEJİ ARAŞTIRMALARI SERİSİ 10

ŞİRİN DUYGULU

SETA

Şirin DUYGULU | 1983'te Ankara'da doğmuştur. Lisans eğitimini Sabancı Üniversitesi Toplumsal ve Siyasal Bilimler Bölümü'nde tamamladıktan sonra yüksek lisans derecesini Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden almıştır. Siyaset Bilimi alanında doktora-sını 2015'te University of Massachusetts Amherst'ten uluslararası savunuculuk kampanyalarının başarısında güvenlikleştirme dili kullanımının etkisi üzerine yazdığı tezle almıştır. İstanbul Şehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Uluslararası güvenliğin dönüşümü, geleneksel olmayan güvenlik tehditleri, sivil toplumun barış yapımındaki rolü araştırma alanları arasında yer almaktadır.

SETA Kitapları 50

ISBN: 978-605-7544-70-4

© 2019 SET Vakfı İktisadi İşletmesi

1. Baskı: Temmuz 2019, İstanbul

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editör: Mehmet Akif Memmi

Düzeltili: Mustafa Said İşeri, Zeki Dursun

Kapak: Erkan Söğüt

Baskı ve Cilt: TurkuvaZ Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA Kitapları

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Savaşların Dönüşümünde Savaş Araçlarının Yeri	12
Günümüz Savaşlarının Temel Özelliklerine Bir Bakış	15
Günümüz Savaşlarında Konvansiyonel Savaş Araçlarının Yeri	21
Yeni Savaş Araçlarının Günümüz Savaşlarına Etkisi	23

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

Giriş	33
Özel Askeri Şirketlerin Yükselişi	34
Günümüz Savaşlarında Özel Askeri Şirketler	41
Uluslararası Müdahale ve Özel Askeri Şirketler	49
Sorunlar ve Hukuki Düzenlemeler	51
Sonuç	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(DÖNEN) YABANCI (TERÖRİST) SAVAŞÇILAR

Giriş	59
Yabancı Savaşçılardan Yabancı Terörist Savaşçılara	62
Günümüz Savaşlarında Yabancı Terörist Savaşçılar	67
Yabancı Terörist Savaşçılar Tehdidinden Dönen Yabancı Terörist	
Savaşçılar Tehdidine: Biten(?) Savaşlar, Evrilen Tehditler	73
Sonuç	79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİBER SALDIRILAR

Giriş	83
Siber Saldırıların Savaş Aracı Haline Gelmesine Tarihsel Bir Bakış	86
Savaşlardaki Devlet-Devlet Dışı Aktörlerin	
Güç Dengelerine Yaptığı Etki	91
Siber Zafiyet, Siber Güvenlik: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme	95
Siber Güvenlik: Uluslararası Önlemler	100
Sonuç	106

BEŞİNCİ BÖLÜM

SİLAHLANDIRILMIŞ İNSANSIZ HAVA ARAÇLARI

Giriş	111
SİHA'ların Günümüz Savaşlarındaki Yeri	116
Savaş Meydanlarının Ötesindeki Etki: SİHA'ların	
Savaşları Yayma Gücü	126
SİHA'ların Küresel Güç Dengelerine Etkisi	129
SİHA'lara İlişkin (Olmayan) Yasal Düzenlemeler	130
Sonuç	134

ALTINCI BÖLÜM

OTONOM SİLAHLAR

Giriş	139
Güvenlik Aracı Olarak Otonom Silahlar/	
Güvenlik Tehdidi Olarak Otonom Silahlar	141
Otonom Silah Teknolojisi: Hayaller, Gerçekler ve Hedefler	145
Savaş Meydanlarından Önce Müzakere Masasında	
Otonom Silahlar: Hukukla Öntlemek, Hukukla Düzenlemek	152
Düzenlemenin (Yasaklamanın) Hukuki Zemini	152
Düzenleme mi, Yasaklama mı: Müzakerelerin Tarafları	155
Sonuç	160

YEDİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Savaş Araçlarının Savaşları Dönüştürücü Etkisi	166
Gelişen Teknolojiler ve Savaşların Geleceğine Bir Bakış	169

BİR

GİRİŞ

Günümüzdeki savaşları tanımlamak için “yeni savaşlar”, “dördüncü nesil savaşlar”, “bileşik savaşlar”, “sınırsız savaşlar”, “hibrit (melez) savaşlar”, “vekalet savaşları” gibi çeşitli kavramlar kullanılmaktadır. Hangi teorik yaklaşım benimsenirse benimsensin kabul edilen ortak payda ise günümüz savaşlarının savaşan tarafları, savaş araçları ve savaşın fiziki alanı bakımlarından önceki dönemlerden önemli farklılıklar göstermesidir. Bu kitap günümüz savaşlarında kullanılan ve bu kullanımla birlikte eş zamanlı olarak savaşların dönüşümüne de etki eden savaş araçlarını incelemektedir.

Savaşların karmaşık yapısı ve savaş araçlarının çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda kullanılan araçların tamamının tek bir kitapta incelenmesi mümkün değildir. Bu sebeple bu çalışma, konvansiyonel savaşların temel aracı olan “ulusal ordular”ın kullanımını azaltan savaş araçları üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda sundukları teknolojik imkanlarla ulusal orduların savaş meydanlarındaki kullanımını azaltan “siber saldırı”, “silahlandırılmış insansız hava araçları”, “otonom silahlar” ve sundukları insan kaynağı ile ulusal orduların savaş meydanlarındaki kullanımını azaltan (ya da dönüştüren) “özel askeri şirketler” ve “yabancı terörist savaşçılar” incelenmektedir. İkinci kategoridekiler klasik anlamda birer silah olmamakla birlikte savaşta kendilerine has (maddi kazanç dışında) çıkar ya da hedef gütmeyip savaşın bir aktörü (devlet ya da devlet dışı) tarafından “araçsallaştırıldıkları” için bu kitap çerçevesinde irdelenmektedir.

Günümüzde gelişen ya da yaygın olarak kullanılan savaş araçları elbette bu kitabın içeriğiyle sınırlı değildir. Örneğin balistik füze

sistemi, tanksavar ve füze savunma sistemlerinde kayda değer dönüşümler yaşanmakta ancak bu gelişmeler ulusal orduların –sahadaki etkinliğini etkilemekle birlikte– sahadaki yerini (daha önceki dönemlerde ayrıştırılabilecek şekilde) etkilemediklerinden muhtevanın dışında bırakılmıştır. Benzer şekilde örneğin milisler günümüz savaşlarının sıklıkla başvurulmuş “vekiller”inden olmakla birlikte özel askeri şirketler ve yabancı terörist savaşçıların aksine kendilerine ait (maddi kazanç sağlamanın ötesinde) savaşma nedenleri ve hedefleri olduğu için bu kitapta kullanıldığı şekliyle birer “araç” olmadıklarından çalışmanın çerçevesinin dışında bırakılmıştır.

Kitabın amacı daha önceki savaşlardan tamamen farklı, yeni ve tek tip bir savaş modelinin ortaya çıktığı varsayımında bulunmadan (ya da bu savaşlara hangi ismin verilmesinin daha doğru olacağı tartışmasına girmeden) Clausewitz’in “Savaş politikanın başka araçlarla devamıdır” sözünün ışığında hem geleneksel savaş araçlarının yeni amaçlar için ve yeni taraflar tarafından nasıl kullanıldığını hem de yeni savaş araçlarının savaş yapımına etkilerini irdelemektir. Bu kitap siyasal hedefler-öncelikler, savaş araçları ve savaş hukukunun birbirinden etkilenecek ve birbirini etkileyerek sürekli bir devinim içerisinde olduğu kabulü üzerine kurulmuştur. Bu sebeple savaş araçlarındaki yenilikleri ve farklılaşmaları hem teknik ve teknolojik açıdan incelemekte hem de bu değişimlerin kaynağında yatan siyasi sebeplere ve yeni/farklılaşmış araçların siyasal sonuçlarına ışık tutmaya çalışmaktadır.

SAVAŞLARIN DÖNÜŞÜMÜNDE SAVAŞ ARAÇLARININ YERİ

Savaşlar tarih boyunca teknolojik gelişmelerle şekillenmiş ve şekil değiştirmiştir.¹ Barutun ateşli silahlarda kullanılmaya başlaması kı-

¹ Detaylı bir tartışma için bkz. H. D. Pekşen, “Hybridization of Armed Conflicts, Power Pendulums: A Cost Based Analysis (1945-2015)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul: 2019); Sami Eker, “Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, (2015), s. 31-66.

lıç, mızrak gibi yakın teması gerektiren savaşların yerini daha geniş savaş meydanlarında uzak mesafeden yapılan savaşlara bırakmasına sebep olmuştur. Modern devletin ortaya çıkışını takiben milliyetçilik ideolojisinin önem kazanmasıyla ulus ordulara geçiş savaşan asker sayısını artırmış, gelişen ulaşım ve haberleşme imkanları da orduların yönlendirilmesini kolaylaştırmıştır. Sanayi Devrimi ile üretilen makineli tüfekler ise savaşın öldürücülüğünü artırmıştır. Yirminci yüzyıla gelindiğinde silah teknolojilerindeki dönüşüm hem savaşların yıkım gücünü artırmış (mayınlar, uzun menzilli top- lar, denizaltılar, savaş uçakları vb.) hem de savaşın yapıldığı alanları çeşitlendirmiştir (hava, kara, deniz). Nükleer silahların geliştiril- mesiyle birlikte mutlak yıkım sağlayacak silah teknolojisi ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın iki süper gücünün de nükleer kapasite edinmesiyle “dehşet dengesi” sağlanmış ve bu da nükleer silahların kullanıma ihtimalini pratikte ortadan kaldırmıştır. Bu dönüşüm ise konvansiyonel silahların savaş meydanlarındaki öneminin art- masına sebep olmuştur.

Tarih boyunca savaşlar aynı zamanda kimler arasında ve kimler aracılığıyla yapıldıkları yönünden de ciddi dönüşümler geçirdi. Bir başka deyişle savaşı yapmaya muktedir aktörler ve savaş aracı ola- rak kullandıkları insan gücü bakımından önemli dönüm noktaları yaşandı. Modern devlete geçişten önce güvenlik kavramı toprak güvenliği ya da yönetilen kitlenin güvenliğini değil yöneten kişinin (kral, prens, derebeyi vb.) güvenliğini önceliklendirmekteydi. Bu bağlamda güvenlik yönetenin sunmak zorunda olduğu bir kamu hizmeti değil gerektiğinde parayla satın aldığı (paralı askerler ara- cılığıyla) bir üründü. Ulus devlete geçişle birlikte güvenlik sağlama sorumluluğu devlete, bu sorumluluğu gerçekleştirme aracı olma görevi ise vatandaşlardan oluşan ulusal ordulara geçti. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren vatandaşların savaşa katılmaya dair isteklerinde azalma ve savaşın hangi durumlarda meşru ola- cağına dair düşünce ve kurallardaki dönüşüm, savaşın çoğunluk-

la devletlerin “vekiller” aracılığıyla kendi toprakları dışında, başka devletleri ya da devlet dışı unsurları kullanarak yaptığı bir eylem haline dönüşmesine sebep oldu. Aynı dönemde zayıf ve başarısız devletlerin (siyasi, tarihi, sosyolojik ya da ekonomik koşullar sebebiyle) yönetemediği coğrafyalarda taraflardan en az birinin devlet dışı aktör olduğu iç savaşlar da yaygınlık kazandı.

Bu dönüşümler içerisinde savaş giderek daha fazla aktörün dahil olduğu bir eyleme evrilmiştir. İkten fazla aktörün savaşa taraf olduğu durumlarla hem denge politikasının hakim olduğu geçmiş dönemlerde (geçici ittifaklarla) hem de kolektif güvenlik ve savunmanın önem kazandığı modern siyasette sıklıkla karşılaşılmaktadır. Ne var ki modern devletin ortaya çıkışından yakın zamana kadar savaş meşru güç kullanma yetkisine sahip olduğuna inanılan tek aktör olan devletler arasında yaşanmaktadır. Dolayısıyla savaş çok taraflılaştığında da savaşa dahil olan diğer aktörler yine devletlerdir. Bu bağlamda devletlerin oluşturduğu “koalisyon”ların bir başka devleti korumak için savaşa dahil olması uluslararası siyasetin sıradanlaşmış bir parçası haline gelmiştir. Ancak yukarıda da değinildiği gibi hem artan iç savaşlar hem “vekiller” aracılığıyla yapılan savaşlardaki artış ve en son olarak da uluslararası terörizmin savaş sebebi olarak kabulüyle bu durum değişmiştir.

Savaşların dönüşümüyle birlikte onun kimler arasında, nasıl ve ne zaman yapılacağına düzenlemesini hedefleyen uluslararası insancıl hukuk (savaş hukuku) da değişmiştir. Her ne kadar ihlaller her zaman yaşansa da savaşın meşru tarafları, meşru biçimleri ve meşru araçları hukuk yoluyla düzenlenmeye çalışılmıştır. Savaş araçlarındaki dönüşüm savaş hukuku için yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır. “Barut ve buhar gemilerinden nükleer füzyon ve rokete kadar her teknolojik devrim uluslararası güvenlik, silah kontrolü ve silahsızlanma için yeni zorluklar doğurmuştur.”² Ortaya çıkan

² “Perspectives on Lethal Autonomous Weapons”, *UNODA Occasional Papers*, Sayı: 30, (2017), s. 1.

sorunlara cevap olarak savaş hukuku çeşitli dönüşümler yaşamıştır. Savaş esirlerinin güvenliğinin garanti altına alınması, fiziki gücün meşru kullanımının sadece savunma amaçlı ve son çare olarak sınırlandırılması, kitle imha silahları ve mayınların kullanımının yasaklanması gibi farklı zamanlarda getirilmiş hukuk kuralları buna örnek verilebilir.

Özetlemek gerekirse silah teknolojilerindeki dönüşüm sadece savaşın araçlarını değil aynı zamanda amaçlarını, savaşı yapanlar arasındaki ilişkileri ve bütün bunlara bağlı olarak da “haklı savaş”ın kapsam ve yöntemlerini etkilemektedir. Coeckelbergh’in ortaya koyduğu gibi “Barutun sömürgeciliğe yaptığı etki ya da nükleer teknolojinin yirminci yüzyıl savaşlarına ve uluslararası ilişkilerine yaptığı etki, onların önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda kullanılmış araçlar olduğu söylenerek açıklanamaz. Barut uzak toprakları istila etmeyi (ve bu teknolojiye sahip olmayan oradaki hakları baskılamayı) mümkün kılarken atom bombası uluslararası sistemde belirli bir güç gruplaşması (Soğuk Savaş dönemindeki gibi) yarattı.”³ Bu örneklerin de gözler önüne serdiği gibi savaş araçlarındaki gelişmeleri sadece birer teknolojik ilerleme olarak görmeden, savaşa (ve barışa) yaptığı çok yönlü etkiyi incelemek önem taşımaktadır. Bu kitap da savaş araçlarındaki gelişmeleri bu perspektiften incelemektedir.

GÜNÜMÜZ SAVAŞLARININ TEMEL ÖZELLİKLERİNE BİR BAKIŞ

Geçtiğimiz yirmi yılda silahlı çatışmalar hem daha karmaşık hem de daha ölümcül hale gelmiştir. Bu durum ise Ortadoğu, Afrika ve Güney Asya’da uzatmalı ve sarsıcı şiddete sebep olmuştur.⁴ Bu bağ-

³ Mark Coeckelbergh, “From Killer Machines to Doctrines and Swarms, or Why Ethics of Military Robotics is Not (Necessarily) About Robots”, *Philosophy & Technology*, Cilt: 24, Sayı: 3, (2011), s. 272.

⁴ Dan Smith, “International Stability and Human Security in 2017”, SIPRI Yearbook 2018, (2018).

Kıta savaşlar ve savaşlarda kullanılan araçların birbiri üzerindeki dönüştürücü etkisi incelenmektedir. Bu sadece savaşın yapılış şekli, süresi ve yarattığı tahribat bakımından farklılaşmayı değil aynı zamanda savaşın hangi aktörler tarafından ve kimler aracılığıyla yapılmasının kabul edilebilir bulunduğu dönüşümünü de içermektedir. Bu bağlamda günümüz savaşlarında konvansiyonel savaşların temel aracı olan ulusal orduların kullanımını azaltan ve bu yolla savaşların dönüşümünü tetikleyen savaş araçları kitabın ana konusunu oluşturmaktadır.

Sundukları teknolojik imkanlarla ulusal orduların savaş meydanlarındaki kullanımını azaltan ya da dönüştüren siber saldırı, silahlandırılmış insansız hava araçları ve otonom silahlar bu çerçevede incelenmektedir. Yine aynı işlevi gören ve sundukları insan kaynağıyla öne çıkan özel askeri şirketler ve yabancı terörist savaşçılar da bu kapsamda ele alınmaktadır. Bahsi geçen savaş araçlarının incelenmesiyle sadece savaşların günümüzdeki durumu değil yakın geleceği de tartışılmaktadır.

